

Arşiv Belgelerinin Işığında İstanbul Şâzelî Tekkelerinin Tarihi

Fatih Köse*

Öz

Bu çalışmada Osmanlı arşiv belgelerine göre İstanbul'da Kuzey Afrika kökenli Şâzelî tarikatına bağlı olarak tesis edilen üç tekkenin tarihi ele alınmaktadır. İlk tekke, 18. yüzyılın sonlarına doğru Unkapanı'nda, hemen ardından ikincisi, Alibeyköy'de; üçüncü ve de sonuncusu olan Ertuğrul Tekkesi ise II. Abdülhamîd döneminde Beşiktaş'ta tesis edilmiştir. Tarihî yarımada da kurulmuş olan Unkapanı'ndaki dergâh İstanbul'da Şâzelî Tarikatı'nın âsîtânesi konumundaydı. Eyüp Alibeyköy'deki tekke ise şehir merkezinin dışında inşa edilmişti. Yine şehrin merkezine uzak bir bölgede, Beşiktaş'ta kurulan Ertuğrul Tekkesi ise söz konusu tarıkata ait tekkeler arasında en meşhur olanıydı. Tekkelerin hepsi de İstanbul'un Avrupa yakasında yer almaktadır. Bu makalede yukarıda adı geçen üç tekkenin, kuruluşundan günümüze değin geçirmiş olduğu inşaat, tamirat ve yenileme süreçleri başta olmak üzere arşiv belgelerine dayalı olarak diğer tarihî hususiyetleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Osmanlı, Şâzeliyye, Tarikat, Tekke.

The History of the Şâzelî Tekke in Istanbul According to Archival Material

Abstract

This paper discusses the history of three sufi lodges in Istanbul belonging to the North-African Shadhili sect based on Ottoman archival material. The first lodge was founded in Unkapanı in the late 18th century, subsequently the second one in Alibeyköy, and the third and last, the Ertuğrul lodge was established during the reign of Sultan Abdülhamid II in Beşiktaş. The lodge in Unkapanı founded in the historical peninsula functioned as center of Shadhili sect in Istanbul. The one in Alibeyköy was built outside the city. Finally, the lodge in Beşiktaş, although it was also founded far away from the city, it became the most famous among them. Remarkably, all of them are located in the European side of Istanbul. In this study we trace the building, maintenance and restoration phases of these lodges since their foundation.

Key Words: Istanbul, Ottoman, Shadhiliyya, Religious sect, Dervish lodge

* Yrd.Doç.Dr. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi; fatihkose77@yahoo.com

Giriş

Şâzelî (Şâzeliyye) tarîkatı Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî (ö. 656/1258) tarafından Tunus'ta kurulmuştur. Tarîkatın kurucusunun tam adı *Ali bin Abdullah bin Abdülcebbâr*'dır. Tunus yakınlarında Şâzil köyünde doğmuştur. İlim tahsil etmek için Mısır'a gitmiştir. Tarîkat, Mısır'da, İskenderiye'de büyük bir gelişme göstermiş ve buradan dünyanın birçok yerine yayılmıştır. Bu yerler arasında öncelikle Kuzey Afrika, zaman içinde ise Suriye başta olmak üzere Arap dünyası, Hint alt kıtası, Malezya ve Endonezya, Anadolu ve Balkanlar, Amerika ve birçok Avrupa ülkesi bulunmaktadır. Şâzelî tarîkatı, mevcut bilgilere göre Anadolu'ya ilk kez 16. yüzyılın başlarında tarîkatın *Meymûniyye* kolunun kurucusu *Ali bin Meymûn* tarafından getirilmiştir. Ali bin Meymûn hayatının son döneminde altı yıl Bursa'da yaşamıştır. Sultan II. Selim döneminde tarîkatın *Bekriyye* kolunun kurucusu *Ebu'l-Mekârim el-Bekrî* İstanbul'a gelmiş ve sultan-dan destek görmüştür (Özel 2010: 387; Kara 2012: 145). Bu dönemde İstanbul'da herhangi bir Şâzelî tekkesinin kurulup kurulmadığı yönünde bir bilgi bulunmamaktadır.

Şeyh Muhammed Zâfir Efendi (ö. 2 Receb 1321/ 24 Eylül 1903 Cuma, Regâib gecesi)'nin kardeşi Şeyh Hamza Efendi, Sultan Abdülaziz döneminde İstanbul'a gelmiş ve Pertevniyâl Vâlide Sultan'ın iltifâtını kazanmıştır. Vâlide Sultan kendisine intisâb etmek arzusunu belirtince, Hamza Efendi Vâlide Sultan'a "Efendim, büyük birâderim ehl-i kemâldir, fakire müsaade buyurunuz, gideyim onu getireyim" demiş ve 1287/1870 senesinde Şeyh Muhammed Zâfir Efendi İstanbul'a davet edilmiştir. Şeyh Muhammed Zâfir Efendi İstanbul'a geldikten sonra Unkapanı civârında Üç Mihraplı Câmii yakınında bir ev kiralamış ve üç sene burada kalmıştır. Burada sohbetlerine başladıktan bir süre sonra Şehzâde Abdülhâmid'in şeyhe intisâb ettiği ve buraya sıkça gelip gittiği rivâyet edilmektedir. Daha sonra Şeyh, Medine'ye gitmiş, şehzâdeliği döneminde sohbetinde bulunan II. Abdülhamîd pâdişâh olduğunda şeyhi İstanbul'a davet etmiştir. Şeyh, vefat edene kadar İstanbul'da yaşamıştır. Vefatından sonra yerine oğlu İbrahim Efendi post-nişîn olmuştur (Osmanzâde Hüseyin Vassaf 2006: I, 308-309).

Şâzelîliğin İstanbul tarîkat kültüründe en bilinen yönü ve katkısı, Ali eş-Şâzelî'nin kahveci esnafının

pîri olarak kabul edilmesinden dolayı bu tarîkata bağlı tekkelerde olduğu gibi diğer tarîkatlara mensup birçok tekkenin kahve ocağında da Ali eş-Şâzelî'nin adının yazılı olduğu bir hat levhasının bulunmasıydı (Tanman 1994: 140).

Şâzelî tekkelerinde zikir ise (devran) ve kıyâmî (ayakta) tarzda yapılmaktaydı. Zikir sırasında vurmalı sazlar kullanılır ve "Şâzelî şugulleri" denilen Arapça güfteli ilahiler okunurdu. "Salât-ı Meşîşîyye" adlı salât-ı şerif ve "Delâilü'l-Hayrât" adlı evrâd (Halk arasında Delâil-i Şerif diye tanınan salavât-ı şerife mecmuası) dervişler tarafından sıkça okunurdu. Bu eserler bu tarîkatın dışında bütün Müslümanlar tarafından da çok itibar görmüş ve birçok vesileyle belli zamanlarda okunmuştur (İnançer 1994: 140-141).

1- Unkapanı Şâzelî Tekkesi

Kaynaklarda tekkenin yeri "Kapan-ı Dakik (Un kapanı) civârında Yeşil Tulumba cihetindeki Şâzelî Dergâhı" (BOA, İ.DH. 955/75530), "Kapan-ı Dakik dâhilinde kâin" (BOA, MVL. 514/45), "... Cizyedar Kara Mehmed ve İbni Meddas mahalleleri arasında bulunan Balmumcu Tekyesi demekle mâ'rûf Şâzelî dergâhı" (BOA, C.EV. 14450), "İstanbul hısnı ebvâbindan (kale kapılarından) Kapan-ı Dakik Kapısı dâhilinde Salih Paşa Çeşmesi yakınında Cizyedar Kara Mehmed ve İbni Meddas Mahalleleri'nin meyanında (ortasında) bulunan mescid ve zâviye" (BOA, C.EV. 14450), şeklinde tanımlanmaktadır.

Günümüzde câmi olarak kullanılan tekke, Fatih ilçesi, Unkapanı kavşağında, Haraççı Kara Mehmet Mahallesi'nde, Yeşiltulumba Caddesi, Cemalettin Efendi Sokağı ile Bostan Sokağı (Bostan Hamamı Sokağı)'nın kavşağında 1019 ada, 53 parselde yer almaktadır (Özdamar 2007: 156; Tanman 1994: 138).

Tekkenin kurucusu Hacı Ahmed Ağa'dır. 9 Rebiülahir 1208/ 5 Kasım 1793 tarihinde vakfiyesi hazırlanmıştır (VGMA, Tekâyâ ve Zevâyâ Defteri, no: 109, s. 2, sıra 15). Bu tarihe göre bu tekke, İstanbul'da kurulan ilk Şâzelî Tekkesi'dir. Bu tarihten kısa bir süre sonra da Alibeyköy'deki Şâzelî Tekkesi kurulmuştur.

1228/1813 senesinde, Hacı Ahmed Efendi ibn Halil'in binâ ve ihyâ ettiği tekkenin şeyhi ve vakfının mütevellisi olup vakfın tevliyetine evlâd-ı vâkıfdan mutasarrıf olan Mehmed Salih Efendi bilâ veled fevt olup (hiç çocuğu olmadan vefat edip) vakfiye-göre göre şeyhlik Seyyid Ahmed Efendi'ye geçmişti.

Mescidi ve zâviyeyi vakfeden Ahmed Ağa ibn Halil bin Receb, vakfın tevliyetini hayatta olduğu sürece evvelâ kendine tayin ve şart etmişti. Vefatından sonra ise mutlaka evlâd-ı evlâd-ı evlâdının batnen ba'de batnin sinnen (yaşça) ekber ve erşedine meşruta kılmış ve evlâd-ı vâkîf münkarız olduğu zaman vâkîfın kardeşi oğlu Mehmed Ağa ibn Halil'e sonra onun da aynı şekilde mutlaka evlâd-ı evlâd-ı evlâdının batnen ba'de batnin sinnen ekber ve erşedine meşruta kılmış ve onlarında soyunun kesilmesi durumunda (ba'de inkirazuhum) zâviyede postnişin-i irşad bulunan şeyhe meşruta kılmıştı. Durum böyle iken Mehmed Salih Efendi vefat etmiş evlâd-ı vâkîf ve kardeşi müteveffa Mehmed Ağa'nın oğulları (evlâd-ı) dahi tamamen münkarız olmuş (soyları kesilmiş) bulunduğundan zâviyenin tevliyeti postnişin-i meşihat bulunanlara meşruta olunmuştu. Tevliyet ve meşihat 1228/1813 senesinde dilekçe veren Şeyh Seyyid Ahmed Efendi ibn Mustafa Efendi'ye intikal etmişti. Şeyh Seyyid Ahmed Efendi'nin meşihat ve tevliyete hakkı (istihkakı) olduğu Seyyid Hüseyin Efendi ibn Seyyid Hasan, Mustafa Efendi ibn Hacı Ali, Hafız Mehmed Said Efendi ibn Hafız Mustafa, Seyyid Mustafa Tahir Efendi ibn Seyyid İbrahim Efendi ve İbrahim Bey Efendi'nin haberleriyle açıklık kazanmış ve tahakkuk etmiştir. Şeyh Ahmed Efendi vakfiye gereği meşihatın kendisine tevcih edilmesini, kendisine "berât-ı şerîf-i âlîşân"ın sadaka ve ihsan buyrulmasını istemekteydi. Bu durum İstanbul Bâb Muhasebesi'nden pâdişâha bildirilmiştir (huzur-ı âlîlerine i'lâm olunmuştu) (BOA, C.EV. 28364).

1231/1815-16 senesinde Şeyh Ahmed Efendi'nin hacca giderken yolda vefat etmesi üzerine Şeyh Hafız Hüseyin Efendi bir arzuhal (dilekçe) yazmıştı. Dilekçede, tekkeye verilmekte olan pirincin eskisi gibi (tekkeye günlük 3 vukiyye pirinç (erz) verilmekteydi) Filibe Nazırları tarafından verilmeye devam etmesini, bunun için kendisine yeniden bir kıta berat-ı şerîf-i alişân, sadaka ve ihsan buyrulmasını istemekteydi. Nitekim 1224/1809-10 senesi Zilkade/Aralık-Ocak ayında verilen berat-ı şerifte pirincin bedelinin verildiğini görmekteyiz. Bu konuda iki yıl sonra 1226/1811 senesi Cemaziyellevvel/Haziran gurrasinde Filibe Nazırı'na hitaben bir emr-i şerîf verilmişti (BOA, C.EV. 28177). Buna göre tekkedeki fakirlerin ve dervişlerin taamiyeleri için Filibe Nazırı tarafından aynen (mal olarak) verilmek üzere günlük 3 vukiyye pirinç tevcih edilmiş ve berat verilmişti. Ancak pirinç aynen verilmeyip bedel-i i'tâsı (nakdî) verilmek istenmekteydi. Bu

yüzden dönemin postnişin-i Şeyh Ahmed Efendi pirincin aynen verilmesi için bir kıta ferman-ı âlî çıkarılmasını istemişti (BOA, C.EV. 25790). 1241/1825-26 senesinde tekkeye yine eskiden olduğu gibi günlük 3 vukiyye pirinç verilmekteydi (BOA, C.EV. 30964).¹

1247/1832 senesi Ramazan/Şubat-Mart ayında Şeyh Abdürrezzak Efendi vefat etmiş ve bunun üzerine şeyhin küçük oğlu (sulb-i sağır) Seyyid Mehmed Nureddin Efendi şeyhliğin ve tevliyetin kendisine verilmesi için arzuhal yazmıştır. Fakat Mehmed Nureddin Efendi henüz çok küçük yaştadır ve bu görevi yerine getirecek güce sahip değildir. Bu durumda, Seyyid Mehmed Nureddin Efendi'nin büyüüp görevi yerine getirecek yaşa ve yetkinliğe sahip olana kadar (kesb-i kudret edinceye değin) yerine merhûm babası Abdürrezzak Efendi'nin halifelerinden bu görevi hakkıyla yerine getirebileceği düşünülen Seyyid Mehmed Kâmil halife ibn Hacı Mustafa vekil tayin edilmiştir. Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu olan Seyyid Mehmed Kâmil Efendi'nin vekâlete ehil ve muktedir olduğuna dönemin bir çok şeyhi şahitlik etmiş ve haber vermişlerdi. Bu şeyhler ve şeyhlik yaptıkları tekkeler şunlardı: Tahir Ağa Tekkesi şeyhi Mehmed Tefvik Efendi, Emir Ahmed Buhârî Tekkesi şeyhi Mehmed Mesud Efendi, Helvâyî Tekkesi şeyhi Hasan Efendi, Gürcü Şeyhi Ali Efendi, Kubbe Tekkesi şeyhi Seyyid Ahmed Efendi, Niyazî Tekkesi şeyhi Hacı Ali Efendi ve Şeyh Abdülhalim Efendi. Böylece Seyyid Mehmed Kâmil Efendi tekkede vekil ve nâib olmuştu (BOA, C.EV. 14450).

1253/1837-38 senesinde tekkenin postnişin-i Seyyid Hâfız Hüseyin Efendi, tekkedeki fakirlerin yiyecek ihtiyacı için Filibe Nazırı tarafından tekkeye aynî (malın kendisi) olarak günlük 3 vukiyye pirinç verilmesini şart koşmuş ve talep etmişti.² 1253 tarihli bir belgede, 6 Ramazan 1239/ 5 Mayıs 1824 senesinde pâdişâh tarafından mîrî hesabına mahsub Filibe Nazırları temettuatından olarak tekkeye Matbah-ı Amire'den günlük üç kiyye pirinç verileceğini bildiren Berât-ı Şerîf-i Âlî sûreti yer almaktadır (BOA, C.EV. 12018).

14 Şaban 1280/ 24 Ocak 1864 tarihli bir belgeden öğrendiğimize göre tarikat-ı aliyye-i Şabaniyye meşâyı-

1 Belgede Matbah-ı Amire tarafından pirincin aynen verildiği belirtilmekte ve Şeyh Seyyid Hafız Hüseyin Efendi'nin adı geçmektedir.

2 Tekkeye bazı zamanlar pirinç aynî olarak verilemiyor, ancak bunun karşılığında bedeli (nakit para) veriliyordu.

hından İzzet Efendi tarîkat-ı Şâzeliyye hulefâsındanım diyerek Şâzelî Zâviyesi vakfının münhal (boş) olan meşîhat ve tevliyet cihetlerini (görevlerini) uhdesine (kendi üzerine) geçirmek istemiş ancak bu durum vâkîfın şartına aykırı olduğunun beyan edilmesi üzerine zâviyedeki dervişler meşîhat ve tevliyetin tekkede sertarîk olan el-Hac Mehmed Salih Efendi uhdesine tevcih edilmesi için arzuhalde bulunmuşlardı (BOA, MVL. 435/40).

13 Rebiülevvel 1326/15 Nisan 1908 tarihli bir belgeye göre tekkenin postnişîni Şeyh Hacı Emin Efendi'nin vefatıyla boşalan postnişînlilik makamına oğlu Mehmed Salih Efendi tâlip olmuş ve bir arzuhal yazmıştır. Tekkenin vâkîfı Hacı Ahmed Ağa bin Halil bin Receb'in 1208/Mart 1794 tarihinde hazırlamış olduğu vakfiyeye göre meşîhat (şeyhlik makamı) önce Seyyid Ahmed Efendi'ye, ondan sonra hulefâsına ve hulefâsının hulefâsına ve tevliyeti de vâkîfın vefatından sonra vâkîfın evlâd-ı evlâd-ı evlâdına ve evlâdın neslinde kesinti olduğu zaman (bâde'l-inkirâz) erkek kardeşinin oğlu Mehmed Ağa bin Halil'e ve ondan sonra evlâd-ı evlâd-ı evlâdının en büyük ve en lâıyk olanına (ekber ve erşedine), kesintiye uğraması durumunda zâviyede (tekkede) şeyh olanlara şart koşulmuştu. Vakfiyede şart koşulan durum bu iken vâkîf ile kardeşi oğlu Mehmed Ağa bin Halil'in çocukları olmadığından (inkirâz-ı evlâd) tevliyet sırası (nöbet-i tasarruf-ı tevliyet) zâviyede şeyh olanlara geçmişti. Bunun üzerine Mehmed Salih Efendi de vefat eden şeyhin oğlu ve halifesi olarak vakıf işlerini görmeye ve idare etmeye (umûr-ı vakfı idâreye ve rû'yete mukadder idüğü) uygun görülmüştü. Böylece vakfiye gereği kendisine taamiye ve berât-ı âlî verilmesi istenmiştir (BOA, ŞD. 187/60. 13 Rebiülevvel 1326/ 1 Nisan 1324).

1341/1925 yılında tekkenin postnişîni Bekir Sâdık Efendi niyâbetiyle sağır (küçük) Mehmed Şem'î Efendi idi, tekke evlâd-ı vâkîfdan değildi ve meşrutahânesi yoktu. Bu seneye ait vakıflar arşivindeki kayıta şunlar yazmaktadır:

Vâkîf-ı mûmâ ileyh el-Hâc Ahmed Ağa'nın [9 Rebiülahir 1208]³ tarihli vakfiyesinde İstanbul'da Kapan-ı Dakik kapısı dâhilinde Sâlih Paşa Çeşmesi kurbunda İbni Meddas ve Cizyedar Kara Mehmed mahalleleri beyrinde vâkî' ehil birinden iştirâ eylediği arsa üzerine inşasına muvaffak olduğu fevkânî

bir mescid-i şerîf ve tahtında bir taamhâne ve bir fevkânî oda ve bir sofa ve bir tahtânî bir bâb oda ve bi'r-i mâ' (su kuyusu) ... Mahzen ve eşcâr-ı mesmere ve gayr-ı mesmereli bir mikdar bahçe ve dâhiliye olmak üzere fevkânî bir bâb oda ve tahtında matbah ve bi'r-i mâ' ve bir mikdar havluyu müstemil olan emlâk-ı mahdûdesini Şâzelî Zâviyesi olmak üzere vakfederek zâviye-i mezbûrenin meşîhati hâlâ zâviye-i mezbûrede postnişîn olan es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed Efendi'ye meşrûta ola ve ba'dehû mûmâ ileyh in on beş nefer hulefâlarından biri ve ba'dehû bâkî on dört nefer hulefâdan biri ba'dehû mûmâ ileyhâm hulefâ tekmi oluncaya değin ba'dehum müteveffâ şeyhin baş halîfesi sertarîk nasp olunup ba'dehû sertarîk-i merkûm şeyh nasb olundukda meşîhatde akdem olan şeyh-i mûmâ ileyh in ikinci halîfesi bâ-berât sertarîk nasb olunup ila inkirâz-ı l-halîfetü'l-mûmâ ileyh bu üslûb üzere amel ola ba'de'l-inkirâz tertîb-i meşîhatda ... olan şeyler hulefâlarına ve ba'dehû... hulefâlarına şart etmiştir (VGMA, Tekâyâ ve Zevâyâ Defteri, no: 109, s. 2, sıra 15).

Tekkenin harap duruma geldiği ve yine meşhur Cibali yangınlarında birkaç defa yandığı bilinmektedir. 8 Zilhicce 1282/24 Nisan 1866 tarihli bir belgede, tekkenin postnişîni Şeyh Mehmed Emin Efendi, tekkenin meşîhatine mahsus olarak kullanılan iki odalı (iki bâb hâne) evi tamamen harap bir halde olması dolayısıyla bunlardan birinin tamir edilmesi için bir dilekçe vermişti (BOA, MVL. 495/134). Bunun üzerine 28 C 1283/ 8 Ekim 1866 tarihinde Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne yazılan bir belgede tekkenin harap ve tehlikeli halde olması dolayısıyla ve Evkâf-ı Hümâyûn Hazinesi'nde 60.000 kuruşdan fazla akçesi bulunduğundan tamirin gerçekleşmesi için pâdişâhın irâdesine sunulmuştu (BOA, MVL. 514/45). 3 Ramazan 1302/16 Haziran 1885 tarihli bir belgeye göre tekke o sıralarda meydana gelen bir yangın sonucu yanmış ve dönemin postnişîni Hacı Emin Efendi tarafından tekkenin yeniden inşası gündeme gelmişti. Yangında dergâhın idâresi için inşa edilmiş olan iki odalı kirâhâne (iki kiralık ev) ile dört dükkan da yanmıştı. Buradaki eşyaların bir kısmı yanmış ve birçoğu da zayı olmuştu. Dergâhın Hazine-i Evkâf-ı Hümâyûn yardımıyla ve evkâf gelirleriyle hemen inşasına karar verilmiş ve Rûmî 1301/1885 Haziran ayı başından itibaren olmak üzere aydan aya düzenli olarak dergâh için taamiye (yemeklik) olmak üzere maliye hazinesinden aylık 500 kuruş tahsis edilmişti (BOA, İ.DH.

3 (14 Kasım 1793). Belgede bu tarihin üstü çizilmiştir. Vakfiye 1794 yılında tescil edilmiş olmalıdır.

955/75530). 26 Muharrem 1304/25 Ekim 1886 tarihli arşiv belgesine göre dergâhın sîm-i mecîdî 19 kuruş hesabıyla 159.410 kuruş harcanarak yeniden inşa edildiği belirtilmektedir. Kitabede yer alan şiirin ta'lik bir hatla yazılmış metni de bu belgede yer almaktadır (BOA, Y.Mtv. 24/20).

Tekkenin zikir günü Perşembe idi. 1885-86 yılında tekke 2 erkek ve 6 kadın ikamet etmekteydi (Tanman 1994: 139). 1335/1919 senesinde tekke mamur haldeydi ve tekke Perşembe günleri zikir yapılmaya devam ediliyordu (Galitekin 2003: 250). Tekkede son dönemde Şeyh Mehmed Emin Efendi (Bandırmalızâde 1307: 14), kardeşi Hasan Tahsin Efendi, diğer kardeşi Osman Salih Efendi ve derviş Abdullah oğlu Çerkez Hüsrev ikamet etmekteydiler (Galitekin 2003: 323). 1334/1918 senesinde tekke, tekkeler nizamnamesi gereği 3. Merkez olan Unkapanı'ndaki Ahmed Buhârî Tekkesi'ne bağlıydı. Bu tarihte tekkenin postnişîni Şeyh Sâlih Efendi idi (Albayrak 1996: 17; MA, Meclis-i Meşayih Esami Defteri, no: 1760).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında 1925'te kapatılan yapı bir müddet sahipsiz kalmış, berduşların barınağı olmuş, daha sonra Vakıflar idaresi tarafından şahıslara kiraya verilmiş ve uzun yıllar gazino, Zeyrek Spor Kulübü lokali ve kahvehâne olarak kullanılmıştır. Tekkenin mescit-tevhidhânesi Fatih Müftülüğü'nün girişimi ve Osman Topbaş'ın yardımlarıyla onarım geçirmiş ve 1989 senesinin Ramazan ayında câmi olarak ibadete açılmıştır (Eygi 2003: 317-318).

1338/1922 yılında ait bir gazetede yer alan habere "Yeşil tulumba karşısında yer alan" bu tekke her hafta Perşembe geceleri yatısı namazından sonra yarım saat devam etmek üzere hikemî ve ahlâkî dersler takrîr olunacaktır (yapılacaktır-okutulacaktır), bilgisi yer almaktadır (Revnakoğlu A, 00024, 29).

Araştırmacı yazar S. Revnakoğlu, 5 Nisan 1947 tarihinde burada inceleme yapmış ve tekkeyle ilgili şu notları tutmuştur:

Unkapanı Şâzelî Tekkesi'nde, dergâhların seddinden (kapatılmasından) sonra binanın Halk Partisi Lokali ve spor klübü olması münasebetiyle kaldırılan mihrab önündeki yerin hazireye aid, tevhidhâne kapısının sol yanı ile yıkılmış minarenin kâidesi arasında, duvar dibinde, enkaz ve moloz al-

tında, yüzü koyun kapanmış, dört bir yanı gâyet zernikli? zamkları? kalın muntazam beyaz lahid. Baş şâhidesinde pek sanatkarâne sarılmış (...) büyük ilmiye kallâvîsi. Yazısı "ta'lik" ve satırlı olup dergâhı i h y â eden ulemâdan Hacı İsmail Bey merhûma aiddir. İsmail Bey, Divan Muhasebâtreisi Zühdü Bey'in pederi idi. Tekkeye vakıfları vardır". İsmail Bey'e aid bu mezar taşında şunlar yazmaktaydı:

*"Hüve'l-Hayy'ullezi Lâ yemût
dâhil-i dergâh-ı irfân vâsıl-ı sırr u ayân
dahi el-Hâc İsmail Bey'in eyledi adne ...
nâil olmuşken Sitanbul rütbe-i vâlâsına
... takvasından etmişdi o terk ahşâm
zîkr ü fikri ol muhabbet ârifin hayrât idi
etdi bu dergâhı ihyâ eyleyip ibkâ-yı nâm
zâtını mütegarrik-i deryâ-yı rahmet eyleyip
fezyâb-ı tekye-i cennet ede rabbü'l-enâm
mülk-i hayrını vaz'la Lûtî dedim târihini
bî-tekâlif kıldı İsmail Bey makâm-ı adne
el-Fâtîha/ sene 1256*

(Revnakoğlu A, 00024, 9. Tarih: 1840-41).

M. Şevket Eygi burayla ilgili şu bilgileri nakletmektedir: "Merhûm Şeyh Safer Efendi'nin, "Bu tekkeyi eğlence yeri yapanların hiç biri iflâh olmadı. Kimi tepe üstü düştü, kiminin başına bin türlü bela ve musibet geldi..." dediğini duymuşumdur. Nihayet Vakıflar hakka ve doğruya döndü de bir minare eklenerek bu kudsî ve ulvî mekan, içinde yine Allah'ın anıldığı Yaradan'a namaz kılınan, niyaz edilen bir yer haline getirildi" (Eygi 2003: 317-318).

Tekkenin günümüze ulaşan tevhidhânesinin mihrap duvarının üzerinde dikdörtgen bir levha bulunmakta ve üzerinde "Yâ Seyyideni'l-imâm Ali ebû'l-Hasan eş-Şâzelî sene 1303 (1886)" yazmaktadır. Güney tarafındaki giriş kapısının (cümle kapısı) üzerinde ise ta'lik hatla yazılmış, 1886 senesine ait, manzum ihyâ kitabesi yer almaktadır. Kitabenin ortasında hattat Sami Efendi'nin eseri olan Sultan II. Abdülhamîd'in tuğrası bulunmaktadır. Kitabede şunlar yazmaktadır:

*"Oldu yine şâh-ı cihânın lutf u ihsânı bedîd
yanmışdı inşâ etdi bu dergâhı şâh Abdülhamîd
âfâkı etdi müstefîd/ ol necl-i Abdülhamîd
hayra muvaffık rahmi çok bir dâver-i âlî nejâd
zîkr etsin aşkullah ile bunda hemân şeyh ü mürîd*

ehl-i kulûbu kıldı şâd/ gelsin dile zevk-i cedîd
verdi huzûr ehl-i dile lutfuyla ol hayru'l-mülûk
dâim ana himmet ede rûh-ı cenâb-ı Bâyezîd
cân buldu erbâb-ı sülûk/ Hakk ömrünü kılsın mezîd
Râşid güher târîh mi etse sezâdır sâlikân
yapdırdı ra'nâ Şâzelî Dergâhını Sultan Hamîd
ez cân u dil vird-i zebân/ her yevmi yâ Rab olsun
ıyd 1304".

Tekkenin postnişinleri şunlardır:

1. Şeyh el-Hâc Ahmed (Şem'î) Efendi (ö. 1231/1815)⁴, Üsküdarlıdır. Hacda iken vefat etmiştir. Beyne'l-Haremeyn'de medfûndur. Şâzeliyye tarîkatından Üsküdar'da medfûn Şeyh Hüseyin Kudsî Efendi'nin halifesidir.
2. Şeyh Mehmed Sâlih Efendi (ö. 1228/1813). Hiç çocuğu olmaksızın vefat etmiştir.
3. Şeyh Hâfız Abdürrezzak Efendi (ö. 1247/1832), Arabistanlı olup müfessir ve muhaddisti. Unkapanı'nda Üç Mihraplı Câmii orta mihrabı önünde medfûndur. Mezar taşında ta'lik hatla şunlar yazılıdır: "Hüve/ tarîkat-ı aliyye-i Şâzeliyye'den ârif-billah/ vâsıl-ı irsâl ilâ rabbihi olan/ tarîk-i Şâzelî Âsitânesi şeyhi kutbu'l-ârifin merhûm ve mağfûr ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr el-Hâc es-Seyyid eş-Şeyh Abdurrezzak Efendi kuluna ve müminîn-i müminâta rahmet eyleye rızâen lillahi'l-Fâtîha fi 27 S sene 1247".
4. Şeyh Mehmed Kâmil Efendi (ö. 1256/1840). Yeşil Tulumba'da tarîk-i Rifâiyye'den Şeyh Halim Efendi'nin biraderidir. Kasımpaşa'da Doymazdere civârında İdris-i Muhtefî hazretlerinin kabri yanında medfûndur. İlk önce Abdürrezzak Efendi'nin küçük oğlu Mehmed Nureddin'in yerine vekâleten postnişinlik yapmıştır. Daha sonra asaleten şeyh atandığı rivâyet edilmektedir.
5. Abacı Şeyh Hâfız Hacı Mehmed Efendi (ö. 27 B 1280/ 7 Ocak 1864). Tekkede medfûndur. Şâzelî tâc-ı şerîfi bulunan, beyaz mermer ve ta'lik hatlı düz yazılı mezar taşında şunlar yazmaktadır:

"Hüve'l-Bâkî

Balmumcu Hankâhı'nda nice ... ve mâh
Âsitân-ı dergehi olmuşdu nâsa kıblegâh

pişvâ-yı merd-i meydân tarîk-i Şâzelî
vâkîf-ı ilm-i ledün pîr-i kerâmet hankâh
sîne-i bî-kîniyye-i irfân-ı Hak
Hâfız-ı nazm-ı celîl hem hâce-i pür-intibâh
tekye-i nâsutları kat-ı alâyık eyleyip
hankâh-ı âlem-i lâhûta rû-be-râh
iftirâkında "emr-i zâikâi" sanma giryândır zemîn
ağlamakdan kan akıtdı gözlerinden mihr ü mâh
hâsılı bir cevher-i nâyâb idi gitdi dirîğ
kasr-ı Firdevs yerini ede dâim cilvegâh
söyledi târîhini rûz görüp
Şeyh Mehmed rûhu şâdân ola her dem yâ ilâhî
fi 27 B 1280".

6. Şeyh el-Hâc Mehmed Sâlih Efendi (ö. RA 1282/1865)⁵, Şeyh Hâfız Mehmed Efendi'nin halifesidir. Deri tüccarı olduğu ve bu yüzden "Tâcir Sâlih Efendi" diye tanındığı rivâyet olunmaktadır. Bir zamanlar tekke haziresinde yer alan dört terkli Şâzelî tâc-ı bulunan mezar taşında şunlar yazmaktaydı:

"Yâ hû

Hankâh-ı Şâzelî'de postnişin bir zât idi
dergeh-i Firdevs'e rihlet eyledi bî-intibâh
tekye-i kevn-i mekândan tecrîd eyleyip
Hû deyip ol milk-i lâhûtu edindi cângâh
bendegân-ı Şâzelî oldu yetîm ...
tâ kıyâm-ı haşre dek hiç sâkin olmaz âh vâh
nâle-i müzyâd âh cângâh-ı sâlikîn
eyyâm giysin bu halk eğnine bir sevb-i siyâh
dürr gibi kân yâş döküp yazdım atâ tarihin
kapıldı Şeyh Sâlih Efendi dergeh-i adn-i penâh
6 Rebiülevvel sene 1282" / 30 Temmuz 1865.

7. Şeyh el-Hâc Mehmed Emin Efendi (ö. 23 C 1325), Şeyh Sâlih Efendi'nin oğludur (Tabibzâde, vr. 22b). 1252/1836-37 senesinde İstanbul'da doğmuştur. 1288/1871 senesinde hacca gitmiştir. (Galitekin 2003: 323). Tekke bu şeyh döneminde 1302/1885 senesinde meydana gelen bir yangın sonucu yanmıştır. Babası gibi deri ve kundura ticareti yaptığı rivâyet edilmektedir.

8. Mehmed Sâlih Efendi. Önceki postnişin Mehmed Emin Efendi'nin oğludur (Ahmed Muhyiddin Efendi, s. 184).

⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi 1239 senesinde vefat ettiğini yazmaktadır.

⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi 1284 senesinde vefat ettiğini yazmaktadır.

9. Mehmed Şem'î Efendi. Henüz çok küçük yaşta olan M. Şem'î Efendi'nin yerine Bekir Sâdık Efendi niyâbet etmekteydi. Bu sebeple S. Revnakoğlu tekkenin son postnişîninin Bekir Sâdık Efendi olduğunu belirtmektedir (Revnakoğlu Arşivi, 00024: 1-2).⁶ Bekir Sâdık Efendi, Arab Câmii'nde, Unkapanı Şâzelî Dergâhı'nda, Elvanzâde Câmii ve Kantarcılar Câmii'nde Cumhuriyetin ilk yıllarında 1341-1343 yılları arası Ramazan aylarında öğle ve ikindi vakitlerinden önce vaiz olarak görev yapmıştır. (Yücer 2003: 604-605; Güven 1999: 388-389).

2-Alibeyköy Şâzelî Tekkesi

Tekke, Alibeyköy'de eski Tekke Sokağı'nda (günümüzde Namık Kemal Caddesi) kurulmuştu. Tekke, kaynaklarda "Alibey Karyesi'nde Câmî-i şerîf kurunda Şeyh ebû'l-Hasan eş-Şâzelî tarikatına meşruta bir bâb zâviye" (VGMA, Tekâyâ ve Zevâyâ Defteri, no: 109, s. 34, sıra 187) ve "Hâss-ı Refîa kazasına tâbi Alibey Karyesi'nde Şâzelî Tekkesi" (BOA, C. Belediye. 1471)⁷ ve "Kağıdhâne'de vâki' Alibey Karyesi Şâzelî Dergâh-ı Şerîf'i" (BOA, EV.d. 36532) şeklinde geçmektedir.

Tekkenin vakfiyesi 29 Şevval 1209/ 19 Mayıs 1795 tarihinde hazırlanmış ve tekke bu tarihte kurulmuştur. Tekkenin kurucusu ve vakfedeni, III. Selâm dönemi devlet adamlarından Silahdar Abdullah Ağa'dır (ö. 1211/1796). Silahdar Abdullah Ağa Alibeyköy civârında ayrıca bir köprü (Fil Köprüsü), bir köşk (Mirahur Köşkü) ve bir kaç çeşme yaptırmıştı (BOA, C. Belediye. 2130).⁸

Hicrî 29 Şevval 1209/ 19 Mayıs 1795 tarihli vakfiyede tarif edildiğine göre tekkenin üst katında iki oda, iki sofa, abdesthane, tuvalet, ahşap bir oda, alt katta ise mutfak, kömürlük, tuvalet ve avlu bulunuyordu. Ayrıca bu binanın yanında tevhidhâne, şeyh odası, meydan odası, kahve odası, dinlenme ve ibadet yeri, mutfak, iki tuvalet, bir kuyu, avlu ve bahçe yer almaktaydı. Vakfiyeye göre tekkenin postnişînliğine Şâzelî tarikatı şeyhlerinden âbid, sofı ve akıllı, doğru yol tutan, reşit ve Allah'tan korkan, fakirlerin ve dervişlerin irşadına liyakatlı biri, günde 120 akçe vazife ile görevlendirilmişti. Vakfiyeye göre tekkenin şeyhinden her hafta pazartesi günü Şâzelî tarikatı üzere öğle namazı ayini icra etmesi, hazır olan fukarâ ve dervişan ile ah-

zab suresini okuyup geçmişlerin ruhuna hediye etmeleri istenmekteydi. Şeyhin vefatından sonra onun yerine geçecek olan şeyhin de yine Şâzelî tarikatından olması, vakfiyede belirtilen vasıflara sahip olması gerekmektedir. Ayrıca zâviyenin fakirlerinin doyurulması için şeyhe günlük 150 akçe verilecekti. Vakfiyede belirtilen şartlardan birisi de her sene Rebiülevvel ayı girdiğinde tekkede Mevlid-i Şerif okutulması idi. Bu husus için de vakıf gelirinden senelik 150 kuruş tahsis edilmişti. Tekkenin temizlik ve bakımı için tarikat fakirlerinden birinin süpürgeci (ferrâş) olması, tekkeyi kir, pas ve tozdan temizleyip hizmeti karşılığında günlük beş akçe verilmesi vakfiyede şart koşulmuştur. Tarikat fakirlerinden iki kişinin de gece ve gündüz tekkede ikamet etmeleri, fakirlerin hizmetinde bulunup gayret göstermeleri belirtilerek bunun karşılığında her birine vakıf gelirlerinden günlük beşer akçe verilmesi istenmekteydi. (Hatman 2005: 42-49). Tekkenin ilk kurulduğu yıllarda şeyhine günlük 2 akçe verilmekteydi (BOA, C. Belediye. 1471).

1215/1800 senesinde tekkede barınmakta olan dervişlere günde iki okka et tahsis edilmekteydi. (Haskan 1996: 125). Tekkeye her sene kurban bayramında bir aded kurbanlık koyun verilmekteydi. 15 Zilkade 1306/ 13 Temmuz 1889 tarihinde de bu vesileyle tekkeye bir aded koyun verilmişti (TSMA, D. 5441).

1260/1844 senesinde tekke, Hatice Sultan Vakfı tarafından yeniden inşa edilmiştir. (İşli 1998: 117).

28 Receb 1276/ 20 Şubat 1860 tarihli bir belgeye göre tekkenin postnişîni Şeyh Mehmed Efendi vefat etmiş ve aylık 150 kuruş maaşını münhâl olmuştu (kaldırılmıştı-boşalmıştı). Bu maaşın şeyhin hasta zevcesi Emine hanım ile meczûb oğulları Mustafa ve Mehmed Efendilere hayatta oldukları sürece (bâ kayd-ı hayât) tahsis edilmesi uygun görülmüş-tü (BOA, MVL. 837/16).

5 Cemaziyelahir 1297/ 15 Mayıs 1880 tarihli Maliye Nezareti'ne yazılan bir belgede tekkenin oldukça vîrân ve harap bir durumda olduğu belirtilerek tamirâtı için keşif yapılması ve vakfının gelirlerinin olup olmadığı konusunda bilgi istenmekteydi (BOA, Y.Mtv. 3/94). 8 Cemaziyelahir 1297/ 18 Mayıs 1880 tarihli belgeye göre tekkede yapılan keşif gereği tekkenin hemen inşaatına başlanılarak bir aya kadar inşaatın tamamlanması, inşaatın bitiminde inşaat masraflarını gösteren pusulanın atebe-i ülyâ'ya (pâdişâha-saraya) takdim edilmesi

⁶ Belgede Bekir Sadık Efendi'nin fotoğrafı da yer almaktadır.

⁷ Eyüp'e bağlı Alibey Köyü'nde.

⁸ Belge 1245 tarihlidir.

ve ayrıca tekkede pâdişâha mahsus bir yer tahsis ve tehye edilmesi (hazırlanması) de pâdişâh II. Abdülhamîd tarafından emredilmişti. Daha sonra keşif defteri ile pusula iade kılınmıştır (BOA, Y.PRK. EV. 1/18).

1300/1882 senesinde tekkenin şeyhi (postnişîni) olarak görev yapan Hacı Tahsin Efendi, Hazine-i Celile-i Maliye'den 500 kuruş maaş almaktaydı. 1299/1881 senesi maliye bütçesinden kendisine bu miktar tahsis edilmişti (BOA, İ.DH. 891/70926).

30 Rebiülevvel 1311/ 11 Ekim 1893 tarihli bir belgeye göre tekke tamire muhtaç bir haldeydi. Tekkenin tamiri için yapılan keşif sonucu mecidî 19 kuruş hesabıyla 11.409 kuruş gerekmektedir. Tekkenin vakfının (Silahdar Seyyid Abdullah Ağa Vakfı) bu harcamayı yapmaya gücü yetmemektedir ve hazineye borcu bulunmaktaydı. Buna rağmen gerekli olan tamirin ertelenmesi uygun görülmemişti (BOA, İ.EV. (İrâde Evkaf) 21). Tekke bu tarihte Evkaf tarafından emaneten tamir ettirilmiş ve tamir masrafları da Hazîne-i Evkâf'dan karşılanmıştır (BOA, İ.EV. 5/46).⁹

1320/1903 senesinde tekkenin tamiri için 230 Osmanlı lirası, tekkenin bahçesindeki set duvarları ile muhafaza duvarlarının yıkılan kısımlarının inşaa masrafı olarak 33 lira, tekkenin yanındaki câminin tamiri için 126 lira ve harap bir durumda olan mektebin erkek (zükûr) ve kız (inâs) kısımlarının yeniden inşası için 314 lira olmak üzere toplam 703 Osmanlı lirası inşaa masrafı çıkarılmıştı (BOA, Y.PRK.MŞ. 7/102). Bu dönemde hazırlanmış olan keşf-i evvel defterinde tekkenin tamire muhtaç durumda olan bölümleri ve inşâ masrafları tek tek yazılmıştır. Buna göre semâhânenin tavanı, tavan kiremitleri, çatlayan duvarları ve döşemesi; kahve odasının döşemesi; dedegâna mahsus dâire ile alt katta bulunan odanın döşemesi, dolapları ve divanı; helâların muslukları; semâhâne ile dâire-i hümayun üzerindeki Marsilya kiremitlerinin kırılmış olduğundan yenilenmesi, harap olan çinko derelerinin 8 kıyyelik çinko kullanılarak yenilenmesi ve mahiyelerinin halis harçla bastırılarak mahalleri ve sakfı ile saçaklardaki oynamış olan yelkovan ve çinkoların sağlamlaştırılması (tahkimi). Semâhânenin bitişişindeki diğer dâirenin ve dışarda bulunan helâların duvarları ile bağdâdî tavanlı sakfı halis harçla yenilenmesi. Mutfağın (matbahın) musluk önündeki kapak taşları derzleri eksik ve harap ol-

duğu için çimento ile yenilenmesi. Bütün bu tamir ve tecdîd masrafları için 2.000 kuruşa yakın para harcanmıştır. Tekkenin bahçe kapısında bulunan Hatice Vâlide Sultan Câmîi'nin de tamiri için bu dönemde keşf-i evvel defteri hazırlanmıştır (BOA, EV.d. 36532).

1320/1903 senesinde tekkeye taamiye (yemeklik) olarak, günlük 6 çift ekmek, günlük 2 kıyye et, aylık 5 kıyye şeker, aylık 15 kıyye pirinç, aylık 15 kıyye un, aylık 15 kıyye kahve, aylık 6 kıyye sâde yağ ve aylık 5 kıyye zeytinyağı verilmekteydi (BOA, Y.PRK. MŞ. 7/89).

1307/1889 senesinde yayınlanan Bandırmalizâde'nin eserinde Alibey köyündeki bu tekkenin postnişîni Tahsin Efendi, zikir günü ise Cuma olarak belirtilmiştir (Bandırmalizâde 1307: 4). Tekke, 1335/1919 senesinde mamurdu ve tekkede pazar-tesi günleri zikir yapılmaktaydı. (Galitekin 2003: 250).

1334/1918 senesinde tekke, tekkeler nizamnâmesi gereği 7. Merkez olan Eyüb'deki Taşlıburun Tekkesi'ne bağlıydı ve bu tarihte tekkenin postnişîni Şeyh Ahmed Efendi idi (Albayrak 1996: 24; MA, Meclis-i Meşâyih Esami Defteri, no: 1760).

1341/1925 yılında da tekkenin postnişîni Ahmed İzzî Efendi'ydi. Tekke evlâd-ı vâkıfdan değildi ve meşrutahânesi yoktu. Bu seneye ait vakıflar arşivindeki kayıta şunlar yazmaktadır: "Vâkıf-ı mûmâ ileyhin 1209 târîhli vakfiye-i mukayyede ile Alibey Karyesi'nde Câmî-i şerîf kurbunda Şeyh ebü'l-Hasan eş-Şâzelî tarikatına meşruta bir bâb zâviyesi-ni vakfederek meşîhatini meşâyih-ı Şâzeliyye'den âbid ve zâhid ve âkil ve muttakî bir zâta şart ve tahsis edip müstakillen meşrutahâne hakkında bir sarahate tesâdüf edilememiştir" (VGMA, Tekâyâ ve Zevâyâ Defteri, no: 109, s. 34, sıra 187).

Tekkede son dönemlerde Şeyh Mustafa Pehlivan Efendi, ikinci şeyh Mehmed Râşid Efendi, Derviş Ali oğlu İsmail Hakkı Efendi ve şeyhin kızkardeşinin oğlu Mehmed Said Efendi ikamet etmekteydiler. (Galitekin 2003: 333-334).

Tekke, 1945 senesine kadar ayakta idi ve günümüzdeki Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu'nun Çırçır tarafındaki son binasının yerinde bulunmaktaydı. Tekkenin ortadan kalkmadan önceki durumu ile ilgili Aziz Hami Hatman şu bilgileri vermektedir: "İki katlı olan binanın taş duvarlı alt katı oda ve depo olarak kullanılıyordu. Üst katta bulunan dört

9 Sene: 17 C 1311.

büyük oda ise tamamen ahşap idi. Geniş bir çatı altında yer alan odaların girişleri arkadaki taşlığa açıktı. Her odanın yüksek, geniş ve çift kanatlı ayrı kapıları bulunuyor ve bu kapılardan dar bir sofaya giriliyordu. Sofanın solunda, alt kısmı ve kenarları çinko ile kaplı tuvalet ve onun yanında gusülhane vardı. Ev içinde su bağlantısı olmadığından, gereksinim, su kaplarından maşrapa kullanılarak gideriliyordu. Bu katta ayrıca mutfak olarak kullanılan bir ocak ile çamaşır yıkamaya yarayan mermer tekneler vardı. Binanın su ihtiyacını, mermerden oyulmuş musluklu büyük bir su deposu karşılıyordu". (Hatman 2005: 21-23). Tekke, 1925'ten sonra bir dönem ilkokul olarak kullanıldıktan sonra, yıkılmış, ahşap enkazı ise yeni okula sobada yakacak olarak kullanılmıştır. (Hatman 2005: 21-23).

Tekkenin postnişinleri şunlardır:

1. Şeyh Ahmed Efendi. 1252/1836 senesinde tekkenin postnişini idi (BOA, C.S. 2031).
2. Şeyh Emin Efendi (ö. 1268/1852). (İşli 1998: 117). Tekkede medfûndur.
3. Şeyh Hacı Mehmed Efendi (Receb 1276/1860).
4. Hacı Ahmed Bey.
5. Hacı Hasan Tahsin Efendi (ö. 18 Şevval 1331/20 Eylül 1913) (Ahmed Muhyiddin Efendi: 184). Sütlüce'de, Hasircızâde (Hasırîzâde) Tekkesi önünde ve Mahmut Ağa Câmii haziresinde medfûndur. Mezar taşında şunlar yazılıdır: "Hû/ tarikat-ı alıyye-i/ Şâzeliyyeden/ Alibey köyü/ Tekyesi postnişini/ eş-Şeyh el-Hâc/ Hasan Tahsin Efendi/ rahmetullâhi aleyh/ fi 18 Şevval Cumaertesi sene 1331. El fakîr Hamîd."
6. Şeyh Mustafa Bahaüddin Efendi. Şeyh Mehmed Efendi'nin oğludur. 1258/1842-43 senesinde İstanbul'da doğmuştur.
7. Şeyh Mehmed Râşid Efendi. Şeyh Mehmed Efendi'nin oğludur. 1260/1844 senesinde İstanbul'da doğmuştur. (Haskan 1996: 124; Galitekin 2003: 333).
8. Şeyh Ahmed İzzî Efendi.

3- Ertuğrul Şâzelî Tekkesi

Tekke, Beşiktaş'ta, Barbaros Bulvarı yanında, Yıldız Mahallesi'nde, Cihannümâ Yıldız Caddesi'nde, 265 ada, 4 parselde yer almaktadır. (Özdamar 2007: 292). Tekkenin şeyhi Muhammed Zâfir Efendi'nin

ailesi için inşa edilmiş ve günümüzde harap bir durumda olan iki konak ise 261 ada üzerinde yüksek duvarlarla çevrili, üç buçuk dönümlük geniş bir bahçenin içinde yer almaktadır. (Çetintaş 2012: 24).

Tekke, 1888 senesinde, Sultan II. Abdülhamîd tarafından, Yıldız Hamîdiye Câmii ve Orhâniye Câmii ile aynı zaman diliminde, Şâzelîliğin Medenî koluna mensup olan Şeyh Muhammed Zâfir¹⁰ için inşa ettirilmiştir. Tekkenin, İslam dünyasının çeşitli yerlerinden İstanbul'a gelen tarikat şeyhleri ile alimleri ağırlamak ve de bu kişiler vasıtasıyla hilâfet kurumunun etkinliğini artırmak amacıyla tesis edildiği düşünülmektedir. Tekkenin ilk inşa edildiği zaman câmi-tevhidhâne, selamlık, harem ve misafirhaneden oluşmaktaydı. 1905-1906'da tekkenin yanına türbe, kütüphane (kitaplık) ve çeşme yapılmıştır. Sonradan eklenen bu yapıların tasarımı mimar Raimondo d'Aronco'ya aittir. Rivâyete göre tevhi-dhânenin kadınlar mahfelinin kafeslerini bizzat II. Abdülhamîd yapmıştır. 1925'ten sonra tekke vakıflar idaresine geçmiş, daha sonra İstanbul Belediyesi'ne, sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiş ve 1957 senesine kadar Şair Nedim ilkokulu olarak kullanılmıştır. Tekke, 1969-1973 yılları arasında Vakıflar İdaresi tarafından kapsamlı bir onarım geçirmiştir. Bu onarımdan sonra yapının, Vakıflar İdaresi'nin depolarında çürümek üzere olan çeşitli tarikat eşyalarının sergileneyeceği bir müze olması kararlaştırılmış ancak bu karar bazı nedenlerden dolayı uygulanamamıştır. (Eraktan 1968: 5231-5232; Tanman 1994: 196; Büyüker 2004: 35; Tokgöz 2012: 25).

Türbede, Şeyh Muhammed Zâfir, kardeşi Şeyh Hamza Zâfir (ö. 1904) ve diğer kardeşi Şeyh Beşir Zâfir (ö. 1909) medfûndur. (Eraktan 1968: 5231-5232).

Tekkenin zikir günü Cuma idi. Zikir, Cuma namazından sonra yapılmaktaydı. Tekkede her akşam yatısı namazından sonra da "vazife" denilen Şâzelî Evrâdı okunmaktaydı. Bu usûl Sultan II. Abdülhamîd'in irâdesi üzerine ihdâs edilmiş ve tekkenin kapatılmasına kadar devam etmiştir. (Yücer 2003: 606).

10 1828'de Trablusgarp'ın Mısırta şehrinde doğmuştur. Babası Hasan Efendi, annesi Kamer Hanım'dır. II. Abdülhamîd ile tanışması ise kardeşi Hamza Efendi vasıtasıyla olmuştur. 1871 yılında 43 yaşında iken İstanbul'a gelmiştir. 24 Eylül 1903'te İstanbul'da vefat etmiştir. Tekkenin yanındaki türbede medfûndur. (Çetintaş 2012: 24-26).

Sultan II. Abdülhamîd'in hazırlattığı 1306/1888 tarihli vakfiyede tekke ile ilgili şu şartlar yer almaktadır:

1. Dergâhda hâlâ postnişîn olan Şeyh Muhammed Zâfir Efendi hayatta olduğu müddetçe dergâhta şeyh olup kendisine aylık 6.000 kuruş verile.
2. Şeyhin kardeşleri Hamza Zâfir Efendi'ye hayatta oldukça aylık 2.400 kuruş ve Abdurrahman Efendi'ye de hayatta oldukça aylık 2.000 kuruş verile.
3. Şeyhten sonra dergâhta postnişîn olacak zâta aylık (şehrî) 2.500 kuruş taamiye (yemeklik) bedeli verile.
4. Dergâhın şeyh ve mürîdânı ve diğer misafirleri için aylık 420 kıyye-i cedîd et ve aylık 180 kıyye-i cedîd sâdeyağ (revgân-ı sâde) ve aylık 330 kıyye-i cedîd Mısır pirinci ve aylık 90 kıyye-i cedîd un ve aylık 120 kıyye-i cedîd toz şekeri ve aylık 110 kıyye-i cedîd soğan ve aylık 37 kıyye-i cedîd tuz ve aylık 1 kıyye-i cedîd ve 500 dirhem-i cedîd zeytinyağı verile.
5. Dergâha aylık, her çekisi 200 kıyye-i cedîd olmak üzere 30 cedîd çeki odun (hatab) ve aylık 150 kıyye-i cedîd kömür satın alınıp verile ve diğer gerekli şeyler (levâzım) için aylık 2.569 kuruş verile.
6. Aylık 300 kuruş aşçı maaşı ve aylık 480 kuruş tablakarlara maaş verile. Aşçı ve tablakarlara yıllık 1.596 kuruş elbise bedeli verile.
7. Şeyhin kilerine aylık 15 kıyye-i cedîd zeytinyağı, aylık 15 kıyye-i cedîd şeker, aylık 12 kıyye-i cedîd kahve, aylık 15 kıyye-i cedîd sabun, aylık 2 sandık ispermecit mumu, yıllık 500 cedîd çeki odun, yıllık 33.750 kıyye-i cedîd kömür, her bir çifti 210 gram gelmek üzere günlük 100 çift ekmek (nân-ı azîz) verile.
8. Şeyhin hayvanları için aylık 3 keyl-i cedîd 4 şinik arpa (şeîr) ve kantârî 100 cedîd kıyye itibariyle 2 kantar 6 batman saman verile.
9. Dergâhta her sene mevlid (menkibe-i velâdet-i bâ-saâdet-i hazret-i seyyidü'l-enbiyâ) kıraat olunarak (okunarak) gerekli olan masraflar için 3.000 kuruş harc ve masraf oluna.
10. Dergâhta her sene Mirâciyye-i hazret-i seyyidü'l-mürselîn okunup lazım olan masraflar için 3.000 kuruş harc ve sarf oluna.
11. Dergâhta her sene aşura pişirilip şeyhlere (meşâyih-ı kirâm), dervişlere, ziyaretçilere

(züvvâr) ve misâfirlere yedirilerek gerekli olan masraflar için 3.000 kuruş harc ve sarf oluna.

12. Dergâhta ve Ertuğrul Câmii'nde ehil olanlardan (müstehakkinden) ve ulemâdan bir zât imâm-ı evvel (birinci imam) ve hatib olup aylık 500 kuruş, diğer bir zât imâm-ı sâni (ikinci imam) olup aylık 400 kuruş ve üç nefer müezzin ve zâkirlerden müezzin ve zâkir-i evvele (birinci zâkire) aylık 250 kuruş, ikinci ve üçüncüye aylık ikişer yüz kuruş verile.
13. Emîn ve güvenilir (mutemed) bir kimse kayyım-ı evvel (birinci kayyım) ve ikinci ve üçüncü kayyım olup, kayyım-ı evvele aylık 250 ve ikinci ve üçüncü kayyımdan her birine ikişer yüz kuruş verile.
14. Muktedir (gücü yeten) bir kimse bekçibaşı olup aylık 500 kuruş, yıllık elbise ve odun bedeli olarak 336 kuruş, ekmek ve erzak bedeli olarak da yıllık 900 kuruş verile. Ve bir kimse de bekçi-i sâni (ikinci bekçi) olup aylık 200 kuruş, elbise ve odun bedeli olarak yıllık 336 kuruş, ekmek ve erzak bedeli olarak da 900 kuruş verile. Ve bir kimse bevvâb (kapıcı) olup aylık 150 kuruş verile.
15. Ulemâdan bir kimse vâiz olup her hafta Cuma günleri câmide cemaata va'z ü nasihat edip karşılığında aylık 300 kuruş verile (BOA, ŞD. 195/45).¹¹

16 Mayıs 1304/ 28 Mayıs 1888 tarihli "Şâzelî Dergâhı postnişîni Şeyh Zâfir Efendi'ye mahsus harem ve selamlık dâiresine tefriş olunan eşyanın miktarını hâvi defter" başlıklı bir arşiv belgesinden öğrendiğimize göre tekkenin harem ve selamlık kısımları üç kattan oluşmaktadır. Üst katta 7 oda 1 salon, orta katta 8 oda 1 salon, alt katta 3 oda ve soğuk camekan. Bahçe içinde ise dedelere (dedegân) mahsus 4 aded oda yer almaktaydı. Tekkenin içinde pâdişâha mahsus bir oda ile şeyhe mahsus ayrı bir oda bulunmaktaydı (BOA, HH. 14847).¹²

26 Mayıs 1304/ 7 Haziran 1888 tarihli bir belgeye göre tekke, Yıldız Sarayı Caddesi'nde yeniden inşa olunmuştu. Tekkedeki şeyhe mahsus olan dâire ile bitişiğindeki ev, harem ve selamlık dâirelerine bu dönemde birçok eşya verilmişti. Yeniden inşa edilen tekkede 8 aded oda, bir sofa, pâdişâh için

¹¹ Belgenin tarihi: 14 Za 1328/24 Ağustos 1326.

¹² Belgede tekkede kullanılan eşyaların ayrıntılı bir listesi de verilmiştir.

bir mahfel bulunmaktaydı. Bitişindeki ev ile harem ve selamlık bölümlerinde toplam 33 oda, 2 merdiven başı pencereleri, câmi içinde 8 pencere yer almaktaydı. Tekkenin ve buraya bağlı dâirelerin mefrûşâtına (döşemelerine) 47.589 kuruş harcanmıştı (BOA, HH. 14851).¹³

1324/1906 senesi Şaban/Eylül-Ekim ayında Ertuğrul Câmii ve Şâzelî Tekkesi ser-kayyımı Hacı İsmail Efendi'nin vefatından sonra yerine oğlu ikinci kayyım Mehmed Efendi ser-kayyım olmuştu (BOA, Y.Mtv. 290/108).

Tekkeye arpa ve saman Hububat Anbarı'ndan; odun ve kömür Hatab Anbarı'ndan; gerekli eşyalar (levâzımât) Erzak Anbarı'ndan ve yiyecekler ise Matbah-ı Âmire'den karşılanıyordu (BOA, Y.PRK. HH. 36/59).

Vakfiyeye göre tekkeye her gün Fırın-ı Hümâyûn'dan (Saray Fırını) ekmek (nân-ı azîz) gönderilmekteydi. 11 Rebiülahir 1308/ 25 Ekim 1890 tarihinde tekkeye ekmek nakletmek için 70 kuruşa bir aded sıraçlanmış sepet satın alındığını öğrenmekteyiz (BOA, Y.PRK.HH. 23/46). 13 Şevval 1323/ 11 Aralık 1905 tarihli belgeden tekkeye 1.500 kuruş taamiye (yemeklik) tahsis edildiğini görüyoruz (BOA, İ.ML. 68/40).

Tekkede mübarek gün ve gecelerde etkinlikler yapılmaktaydı. Vakfiyedeki şartlardan biri de her sene Receb ayının (Receb-i Şerîf'in) 27. gecesine rastlayan mübarek gecede Miraciye okutulması ve masraflar için 3.000 kuruşun Hazine-i Hassa-i Şahâne'den karşılanması idi (BOA, Y.PRK.HH. 25/19). Nitekim 13 Rebiülevvel 1308/ 17 Ekim 1890 Pazartesi günü ve Salı gecesine mevlid okutulmuş ve masraflar için 2.840 kuruş harcanmıştı. Aynı sene 28 Receb 1308/ 9 Mart 1891 pazartesi günü ve Salı gecesine mirâciye okutulmuş ve 2.700 kuruş harcanmıştı (BOA, Y.PRK.HH. 24/48). Mirâciye Türkçe ve Arapça olarak iki ayrı dilde okunmuştu. Aynı gece pâdişâha dua edilmiş ve Şeyh Zâfir Efendi tarafından zikir gerçekleştirilmişti (BOA, Y.PRK.MŞ. 3/18).

1307/1889-90 Rebiülevvel ayında tekkedeki görevlilere verilen maaşlar ve harcamalar şu şekildeydi: Şeyh Muhammed Zâfir Efendi'nin maaşı 6.000, birâderi Hamza Zâfir Efendi'nin maaşı 2.400, Abdurrahman Efendi'nin maaşı 2.000, aşçı maaşı 300

ve diğer harcamalar ise 2.569 kuruş (BOA, Y.PRK. HH. 22/28).¹⁴

Tekkenin bir de tabibi (doktoru) bulunmaktaydı. Dergâhın tabibi olarak görev yapan Kolağası Ali Rıza Bey'in rütbesinin pâdişâh tarafından binbaşılığa terfi ettirildiği belgelerde kayıtlıdır (BOA, İ.TAL. 384/16).¹⁵

1307/1889 senesi Rebiülevvel ayında tekkede ve Ertuğrul câmiinde mevlid okutulmuş ve masrafları için harcanmak üzere sîm-i mecidî 20 kuruş hesabıyla 3.000 kuruş Emlâk-i Hümâyûn İdaresi'nden alınmıştı (BOA, Y.PRK.HH. 22/18). 1308/1890 senesi Muharrem ayının 10. günü tekkede aşure pişirilmiş ve aşure masrafı 2.100 kuruş olmuş, vakıf ödeneğinden 900 kuruş artmıştı (BOA, Y.PRK.HH. 23/35). 1309/1890 senesi Muharrem ayının 10. günü tekkede yine aşure pişirilmiş ve fakirlere dağıtılmış, aşure masrafı olarak vakfiyede belirtilen 3.000 kuruş ödenekten 2.435 kuruşu harcanmıştı. Artan 565 kuruş vakfa geri iade edilmişti (BOA, Y.PRK.HH. 24/65; Y.Mtv. 53/42).

23 Rebiülevvel 1309/ 27 Ekim 1891 tarihli bir belgede, tekkenin postnişîni kilere aylık olarak 10 kıyye kahve verilmekte olduğunu ancak kahvenin idareye yetmediğini belirterek, misafirler ve derişler için de aylık 15 kıyye kahve, 15 kıyye şeker ve 20 kıyye sabun verilmesini talep etmekteydi (BOA, Y.PRK.HH. 24/84).

1308/1890 senesinde tekkenin hümâyûn dâiresi, şeyhe ait selamlık ve harem dâiresi, dedegân dâireleri, ahır, arabalık ve diğer kısımları 10.248 Osmanlı lirası harcanarak yeniden inşa edilmiştir. Câminin minaresi de bu dönemde ilave edilmiştir. Sultan II. Abdülhamîd, inşanın gerçekleşmesi için 10.500 lira tahsis etmişti (BOA, Y.PRK.MM. 1/48). Bir Fransız şirketine, tekkenin hemen yukarısına inşa ettirilen ahşap konakta (harem dâiresi) şeyhin hanımı ve çocukları ikamet etmekteydi. Birkaç sene sonra ise ahşap konağa bitişik ve daha yukarıda taş bir konak yaptırıldı. Bu üç katlı taş konağın

¹³ Belgede Muhammed Zâfir Efendi'nin mührü de yer almaktadır: "Muhammed Zâfir 1287". Belgede tekkede kullanılan eşyaların ayrıntılı bir listesi de verilmiştir.

¹⁴ Yine bu belgeden öğrendiğimize göre 12 Rebiülevvel 1307 tarihinde Eylül ayı maaşı olarak Hamidiye Câmii İmam-ı evveli (birinci imamı), hatibi ve devirhânı Ali Rıza Efendi 6.000; İmam-ı sâni (ikinci imam) ve devirhân Hamdi Efendi 4.000; Ser-müezzin ve devirhân Hüseyin Efendi 3.500 kuruş maaş almışlardı. Ertuğrul Câmii İmam-ı evveli ve hatibi Mehmed Dîlcûti Efendi 5.000; imam-ı sâni Mehmed Efendi 4.000; ser-müezzin ve zâkir Mahmud Efendi 2.500 kuruş maaş almışlardı.

¹⁵ Tarih: 30 Za 1323.

mimarının ise Osep Kalfa olduğu rivâyet edilmektedir. (Çetintaş 2012: 26).

Tekkenin oldukça zengin vakıfları bulunmaktaydı. Tekkenin de içinde bulunduğu, birçok meyve ağacının yer aldığı geniş bir arazi¹⁶, Akaretler Caddesi'ndeki bütün binalar ve Tophane'nin altındaki sıra dükkanların tamamı tekkeye vakfedilmişti. Tekkede kalan dervişlerin yiyecek ve içecekleri saraydan tedârik edilmekteydi. (Yücer 2003: 605). Dervişlerin barınması için ahşap konağın aşağısında Hasanpaşa Deresi'nin kenarındaki (günümüzde Barbaros Bulvarı'nın geçtiği yer) 15 odalı iki koğuş bulunmaktaydı. Tekke kapatılmadan önce âdetâ bir eğitim kurumu gibi çalışmaktaydı. Trablus'un Sıyve şehrinden her sene 30 derviş eğitim-öğretim görmek üzere İstanbul'a gönderilmekte ve tekke-deki eğitimlerinin bitmesinden sonra memleketlerine geri gönderilmekteydi. (Çetintaş 2012: 28).

25 Cemaziyelevvel 1325/ 6 Temmuz 1907 tarihli bir belgeye göre dergâh, câmi ve harap olan mektebin tamiri için keşif yapılmış ve tamiratın 76.019 kuruş masrafla gerçekleşeceği anlaşılmıştı (BOA, Y.PRK. HH. 38/8).

7 Rebiülahir 1307/ 1 Aralık 1889 tarihli belgeye göre, dergâhın vükelâ dâiresine, ihtiyaç görülen bir adet büyük sarı mangal, bir semaver, bir leğen, bir sehpa, ve birer metrelik çanta satın alınması istenmekteydi (BOA, Y.PRK. HH. 22/39).

25 Rebiülevvel 1308/ 8 Kasım 1890 tarihli bir belgeye göre, bu tarihten bir gün önce Cuma günü Sultan II. Abdülhamîd tekkeye gelmişti. Pâdişâhın tekkeye "teşrif-i hümayun"u sırasında mutad olduğu üzere orada bulunanlara 2070 kuruş dağıtılmıştı. Bu miktar "hazîne-i şâhâne"den karşılanmıştı (BOA, Y.PRK.HH. 23/47).

15 Şevval 1309/ 13 Mayıs 1892 tarihinde, tekkeye gelen ziyaretçiler (züvvâr) ve misafirler için lüzumlu görülen 40 parça yatak takımı şeyh efendi tarafından Mefrûşât İdâresi'nden talep edilmişti. Talep edilen yatak takımı şunlardan oluşmaktaydı: 16 adet yastık, 8 basma yüzlü pamuk şilte, 4 çarşaf, 4 yastık örtüsü, 4 dokuma yatak bağı ve 8 fabrika yazması yorgan (BOA, Y.PRK.HH. 25/42).

Tekkede kullanılan halı, perde, mangal vs. gibi eşyaların listeleri arşiv belgelerinde kayıtlıdır (BOA, Y.PRK.HH. 23/62; Y.PRK.HH. 24/22). 15 Muhar-

rem 1326/ 18 Şubat 1908 tarihli bir belgeye göre, tekkenin harem dâiresindeki bir oda için bir adet halı verilmesi, kırık camların yenilenmesi, bozulmuş olan su yollarının tamiri ve dervişlere mahsus olarak bir oda eklenmesi şeyh tarafından talep edilmiş, bunun üzerine Ebniye-i Seniyye Anbarı ile Mefrûşât-ı Hümayûn İdâresi tarafından gerçekleştirilecek olan bu işler için 5.130 kuruş gerektiği ve inşaat için de 4.161 kuruş harcanılması gerektiği, bütün bu isteklerin yerine getirilmesi için toplamda 9.291 kuruş masrafın çıkacağı anlaşılmıştı (BOA, Y.Mtv. 306/102).

11 safer 1326/ 15 Mart 1908 tarihli bir belgeye göre tekkenin Hümayûn mahfilindeki sobanın tamir edilmesi gerekli olmuş ayrıca Şehzâdegân-ı civan-bahşân dâiresinin mefrûşâtı (döşemeleri) da iyice eskimiş olduğundan bunların yenilenmesi şeyh tarafından talep edilmişti. Mefrûşât için Herre Fabrika-i Hümayûnu mamûlatından sarf edilecek eşyanın 1.536 kuruş, sobanın tamiri içinde 956 kuruş masraf çıkacağı anlaşılmıştı (BOA, Y.Mtv. 307/63).

Tekkede, gece aydınlanma ihtiyacı için havagazı lambaları ve şamdanlar kullanılmaktaydı. 16 Şaban 1309/ 16 Mart 1892 tarihinde tekke-deki havagazları ve şamdanların tamiri ve temizlenmesi (tathiri), Beyoğlu'nda Avrupa Çarşısı'ndaki Havagazı Lambacısı Petri Margossian (Margosyan) tarafından 1.000 kuruş karşılığında gerçekleştirilmiştir (BOA, Y.PRK.HH. 25/22). 29 Rebiülahir 1326/ 31 Mayıs 1908 tarihli bir belgeye göre tekke ile müştemilâtından olan dâirelerdeki sobalar bir önceki sene tamir edilmiş ve hazine tarafından 5.700 kuruş harcanmıştı (BOA, Y.Mtv. 310/133).

Tekkeye, tekkenin harem ve selamlık dâirelerine 18 Eylül 1324/ 1 Ekim 1908 tarihi ile 1 temmuz 1324/ 14 Temmuz 1908 tarihine kadar isâle olunan (verilen suyun) bedeli 7.514 kuruştur (BOA, DH.MKT. 2711/92).

Şeyh Zâfir Türbesi'nin inşası 13 Kanun-ı Evvel 1319/ 26 Aralık 1903 tarihinde başlamış türbenin inşasına 1320/1904 senesinde devam edilmiştir (BOA, HH. 29556, s. 213, 244). Aynı tarihlerde dergâhın harem bölümü, ahır ve arabalık kısımları tamir edilmekteydi. Bu kısımların tamiri için yapılan ilk keşif bedeli 8.806 kuruş idi (BOA, HH. 29556, s. 26, 34, 96, 149).

II. Abdülhamîd'in hazırlatmış olduğu 12 Safer 1306/ 18 Ekim 1888 tarihli vakfiyesinde Şeyh

16 Bu arazi daha sonra satılmıştır ve üzerine Conrad Otel inşa edilmiştir.

Muhammed Zâfir Efendi'nin hayatta olduğu müddetçe dergâhın şeyhi olacağı ve aylık 6.000 kuruş maaş alacağı, vefâtından sonra ise yerine şeyh olacak kişiye aylık 2.500 kuruş taamiye bedeli verileceği şarttı. Müteveffâ Şeyh Muhammed Zâfir Efendi'nin Hazine-i Hassa'dan aldığı toplam 7.500 kuruş maaşından 5.000 kuruşun vefâtından sonra yerine tayin olunan mahdumu (oğlu) İbrahim Efendi'ye tahsis edilmesi ile ilgili 17 Eylül 1319/ 30 Eylül 1903 tarihinde irade çıkarılmıştı. Buna göre İbrahim Efendi aylık olarak 5.000 kuruş maaş alacaktı (BOA, BEO. 1474/110516).

Tekkeye, 1321/1903 senesi Şaban ayında 25 aded Delâil-i Hayrât vakıf ve ihsân edilmişti (BOA, Y.PRK.MŞ. 7/116).

Tevhidhânenin doğu tarafındaki kapısının üzerinde yer alan, manzum metni Ahmed Muhtar Efendi'ye (ö. 1910) ait olan kitabe ta'lik bir hatla yazılmıştır. Kitabede şunlar yazmaktadır: "Hüdâvend-i cihân Abdülhamîd Hân-ı Hüdâ-sâye/ bu dergâh-ı hakikat-iktinâhi eyledi inşâ/ muhakkak rûh-ı pâk-i Şâzelî kurb-i ilâhîde/ olur ol şâh için tevfişkâh-ı nusret-i Mevlâ/ Güher-i târîhini nazm eyledi kemter kulu Muhtâr/ bu dergehdür tecellîgâh-ı feyz-i âlem-i a'lâ 1305".

Tevhidhânenin güney tarafındaki hünkar kapısının üzerinde 1305/1887 tarihli diğer bir inşa kitabesi yer almaktadır. Manzum metni Ahmed Muhtar Efendi'ye (ö. 1910) ait olan kitabe ta'lik bir hatla yazılmıştır. (Tanman 1994: 197). Kitabede şunlar yazmaktadır: "Emîrül-mü'minîn Abdülhamîd Hân-ı Hüdâ-âgâh/ tarîk-i hak-resân-ı Şâzelî'ye yaptı bu dergâh/ muhakkak rûh-ı pâk-i Şâzelî kurb-i ilâhîde/ bekâ cûy-i kemâl şevket ü iclâfidir hergâh/ Güher-i târîhini nazm eyledi sâdik kulu Muhtâr/ bu dergehdür tecellîgâh-ı feyz-i sırr-ı illallah 1305".

M. Şevket Eygi burayla ilgili şu bilgileri nakletmektedir: "Sultan Abdülhamid'in kızı merhûme Şâziye Sultan hazretlerini ziyarete gittiğimde, Pâdişâh babasının sık sık Şeyh Efendi ile görüşüğünü, nasihat ve dualarından yararlandığını beyan etmişti". Eygi yine şunları aktarmaktadır: "Zaman zaman Avrupa ülkelerinden, Şâzelîliğin Darkavî koluna mensup mühtedîlerin buraya gelip Fatiha okudukları, selam verdiklerini duydum. Maalesef İstanbul Müslümanları şehirlerindeki bu maneviyat hazinesinden bihaberdir. Her gün Barbaros bulvarından geçen milyonla Müslüman arasında, bu zatı tanıyan, onun kadrini bilen, bir Fâtiha okuyup sevabını

ona hediye eden kaç kişi çıkar?". (Eygi 2003: 318).

1969-1973 yılları arası kapsamlı bir restorasyon görmüş olan tekke-tevhidhâne, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2008-2010 yılları arasında yeniden kapsamlı bir şekilde restore edilmiştir. (Utku Y. - Koçak S. 2010: 88-90).

Tekkenin postnişînleri şunlardır:

1. Şeyh Muhammed Zâfir Efendi (ö. 2 Receb 1321/ 24 Eylül 1903 Cuma). Regâib gecesi vefât etmiştir (Osmanzâde Hüseyin Vassaf, I, 308). Şeyh Muhammed Zâfir Efendi, babasından hilâfet almıştı. Türbede medfûndur. Şeyh Muhammed Zâfir Efendi'nin vefâtından hemen sonra ise oğlu Ebu'l-Hasan Zâfir Efendi kısa bir süre şeyhlik yaptıktan sonra Meclis-i Meşâyih'e görevini bıraktığını bildirmiş ve yerini kardeşi İbrahim Zâfir'e bırakarak Mısır'a gitmiştir. (Çetintaş 2012: 26).
2. İbrahim Zâfir Efendi (ö. 10 Temmuz 1947). 76 yaşında tekkenin yanındaki taş konakta vefat etmiştir. Yahya Efendi Dergâhı mezarlığında medfûndur. (Güven 1999: 392; Çetintaş 2012: 26).

Sonuç

İstanbul'da tesis edilen vakıf müesseseleri arasında tekkeler, nitelik ve nicelik açısından önemli bir yer tutan kurumlar olmuşlardır. Bir vakıf eseri olarak kurulan bu tekkelerin faaliyetleri kurucuları tarafından hazırlanmış vakfiyelerdeki şartlara uygun olarak sürdürülmüştür. Tekke ve zâviyeler 1925 yılına kadar resmen faaliyette bulunmuşlardır. Diğer tarikatlarla kıyasla İstanbul'da en az sayıda tekke açmış bir tarikat olan Şâzelîyye yaklaşık 130 yıl bu tekkeler vasıtasıyla şehirde faaliyet göstermiştir.

Arşiv belgelerine ve diğer kaynaklara göre İstanbul'da bu tekkelerden başka Şâzelî tarikatına bağlı herhangi bir tekke kurulmamıştır. Bazı araştırmalarda bu üç tekke dışında Kabataş Çizmeciler Tekkesi ile Çemberlitaş Şâzelî Tekkesi'nin de söz konusu tarîkata bağlı kurulmuş olan tekkelerden olduğu belirtilmektedir (Güven 1999: 393-394). Arşiv belgeleri ve kaynaklara dayalı olarak yapmış olduğumuz araştırmalarda ve incelemelerde bu iki tekkenin Şâzelî tarikatına bağlı müesseseler olduğuna dâir herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Kabataş'taki Çizmeciler Tekkesi, Halvetî ve Celvetî tarikatlarına hizmet vermiştir. (Köse, 2012: 286-

289). Çemberlitaş'ta kurulduğu belirtilen tekkeye dair adından başka herhangi bir bilgi yoktur. Burası ihtimaldir ki Dîvanyolu'ndaki Sultan II. Mahmud Türbesi'ni ziyarete gelen hanım sultanların ve pâdişâha yakın diğer ziyaretçilerin konakladığı bir yerdi ve burada dua okunuyor, vaaz dinleniyor ve sohbet ediliyordu. Kısacası belli bir postnişîni ve zikir günü yoktu. Şâyet kurumsallaşmış bir tarîkat yapısı olsaydı belgelerde ve kaynaklarda adına kolaylıkla rastlayabilir ve hakkında detaylı bilgilere ulaşılabilirdi.

Günümüzde bu tekkelerle ilgili kapsamlı ve tanıtıcı yayımlar yapılması, fiziken gerekli restorasyon çalışmalarının yanısıra kuruluş amaçlarına uygun bir biçimde insanlara hizmet veren kurumlar olarak yaşatılması bu yapıların inşa sebeplerine uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

I. ARŞİV BELGELERİ

a) *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)*.

BEO. 1474/110516.

C. Belediye. 1471. C. Belediye. 2130.

C.EV. 14450. 12018.28364. 28177. 25790. 30964.

C.S. 2031.

DH.MKT. 2711/92.

EV.d. 36532.

HH. 14847. 14851. 29556.

Hrt.h. 682/2.

İ.DH. 955/75530. İ.DH. 955/75530. İ.DH. 891/70926.

İ.EV. (İrâde Evkaf) 21.

İ.EV. 5/46.

İ.ML. 68/40.

İ.TAL. 384/16.

MVL. 514/45. MVL. 435/40. MVL. 495/134. MVL. 514/45. MVL. 837/16.

ŞD. 187/60. ŞD. 195/45

Y.Mtv. 24/20. 53/42. 290/108. 306/102. 307/63. 310/133.

Y.PRK.EV. 1/18.

Y.PRK.HH. 22/18. 22/28. 23/35. 22/39. 36/59. 23/46. 23/47. 23/62. 24/22. 24/48. 24/65. 24/84.25/19. 25/42. 25/22. 38/8.

Y.PRK.MM. 1/48.

Y.PRK.MŞ. 7/102. 7/89. 3/18. 7/116.

a) *Meşihat Arşivi*, Meclis-i Meşayih Esâmi Defteri, no: 1760.

b) *Revnaçoğlu Arşivi*, Süleymaniye Kütüphanesi, 00024.

c) *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi*, D. 5441.

d) *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi*, Tekâyâ ve Zevâyâ Defteri, no: 109.

II. ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

Ahmed Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, İstanbul, (Özel Arşiv).

Albayrak, Sadık. (1996). *Son Devir Osmanlı Uleması*, c. V, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını.

Bandırmalizâde, Ahmed Münib. (1307). *Mecmûa-yı Tekâyâ*, İstanbul.

Büyüker, Kamil. (2004). *Şeyh Muhammed Zâfir Efendi ve Ertuğrul Tekkesi*, İstanbul.

Çetintaş, Burak. (2012). Sultan Hamid'in Şeyhi Zâfir Efendi ve Beşiktaşlı Ailesinin Sıradışı Hikayesi, *NTV Tarih*, sayı 46, İstanbul.

Eraktan, Hâlid. (1968). Ertuğrul Camii ve Tekkesi, *İstanbul Ansiklopedisi (İSTA)*, İstanbul, c. X, s. 5231-5232.

Eygi, M. Şevket. (2003). *Yakın Tarihimizde Câmî Kiyımı*, İstanbul, Bedir Yayınevi.

Galitekin, A. Nezih. (2003). *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul Câmî, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtin İmâretleri*, İstanbul, İşaret Yayınevi.

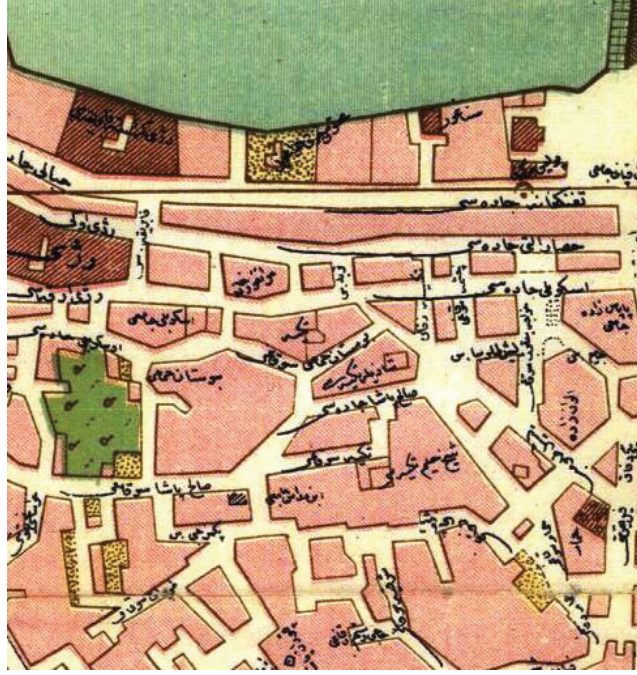
Güven, M. Salim. (1999). *Ebu'l-Hasan Şâzilî ve Şâzeliyye*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Haskan, M. Nermi. (1996). *Eyüp Tarihi*, İstanbul, Eyüp Belediyesi Yayını.

Hatman, A. Hami. (2005). *Alibeyköy Tarihi*, İstanbul, Eyüp Belediyesi Yayını.

- İnançer, T. Ömer. (1994). Şâzelîlik - Zikir Usulü ve Musiki, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (DBİA)*, c. VII, 140-141.
- İşli, E. Demirel. (1998). *İstanbul Tekkeleri Mimarisi Eklentileri ve Restorasyonu*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kara, Mustafa. (2012). *Dervişin Hayatı Sûfinin Kelâmı*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Köse, Fatih. (2012). *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayını.
- Mühendishâne Haritası*, 1918.
- Osmanzâde Hüseyin Vassaf, (2006). *Sefîne-i Evliya*, Hazırlayanlar: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul, Kitabevi Yayını.
- Özdamar, Mustafa. (2007). *Dersââdet Dergâhları*, İstanbul, Kırk Kandil Yayınları.
- Özel, A. Murat. (2010). Şâzeliyye, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, c. XXXVIII, 387.
- Revnakoğlu, C. Server, Arşivi*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, no: 00024.
- Tabibzâde Mehmed Şükrü Efendi, *Derûn-i İslambolda Hankahlar Beyanındadır (Mecmûa-yı Tekâyâ)* İstanbul Belediye Başkanlığı Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları Bölümü, nr. K.75.
- Tanman, Baha. M. (1994). Ertuğrul Tekkesi, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (DBİA)*, c. III, 196.
- Tanman, Baha. M. (1994). Şâzeli Tekkesi, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (DBİA)*, c. VII, s. 138.
- Tanman, Baha. M. (1994). Şâzelîlik, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (DBİA)*, c. VII, s. 140.
- Tokgöz, Metehan. (2012). "Tüm Dünyayı Gören" Semt Cihannüma, *B +*, Sayı 12/16, İstanbul.
- Yücel, Utku.- Koçak, Serap. (2010). Ertuğrul Tekke Camii ve 2008-2010 Restorasyon Çalışmaları, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, sayı: 1, İstanbul, s. 88-90.
- Yücer, Hür Mahmut. (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf [19. Yüzyıl]*, İstanbul, İnsan Yayınları.
- www.ttk.gov.tr. Tarih Çevirme Klavuzu.

EKLER

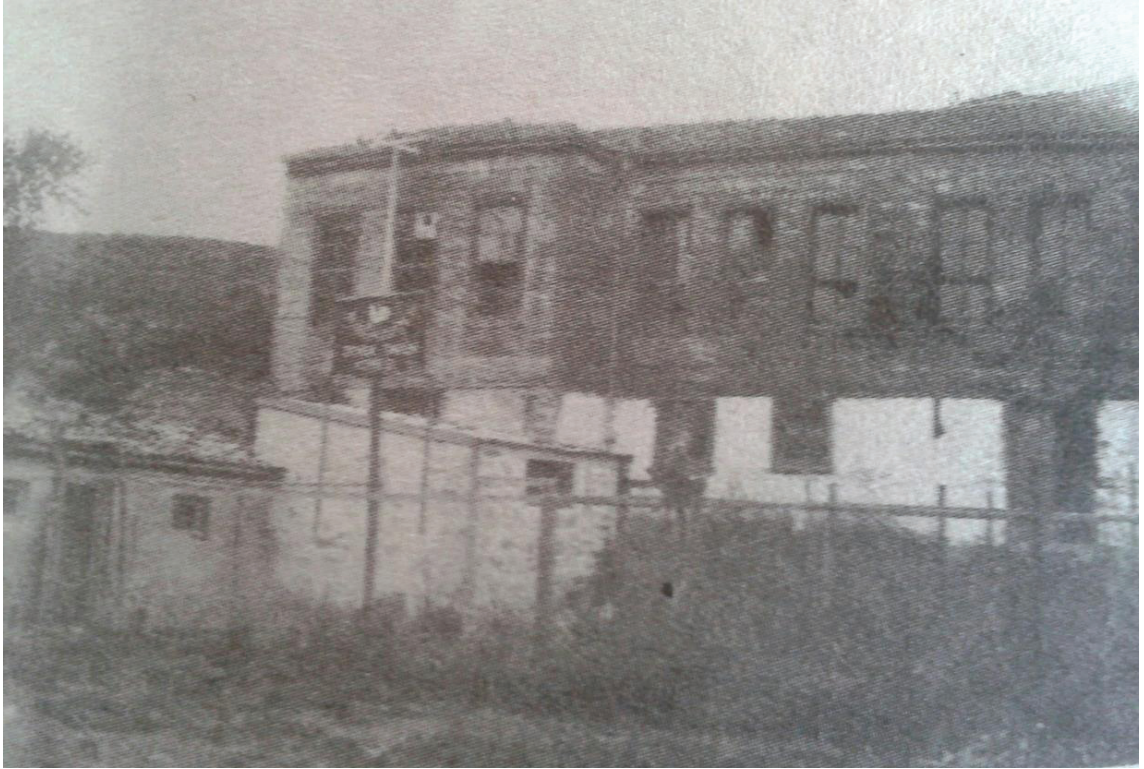
Harita 1. 1918 senesine ait haritada Unkapanı Şâzelî Tekkesi. (Mühendishane Haritası).

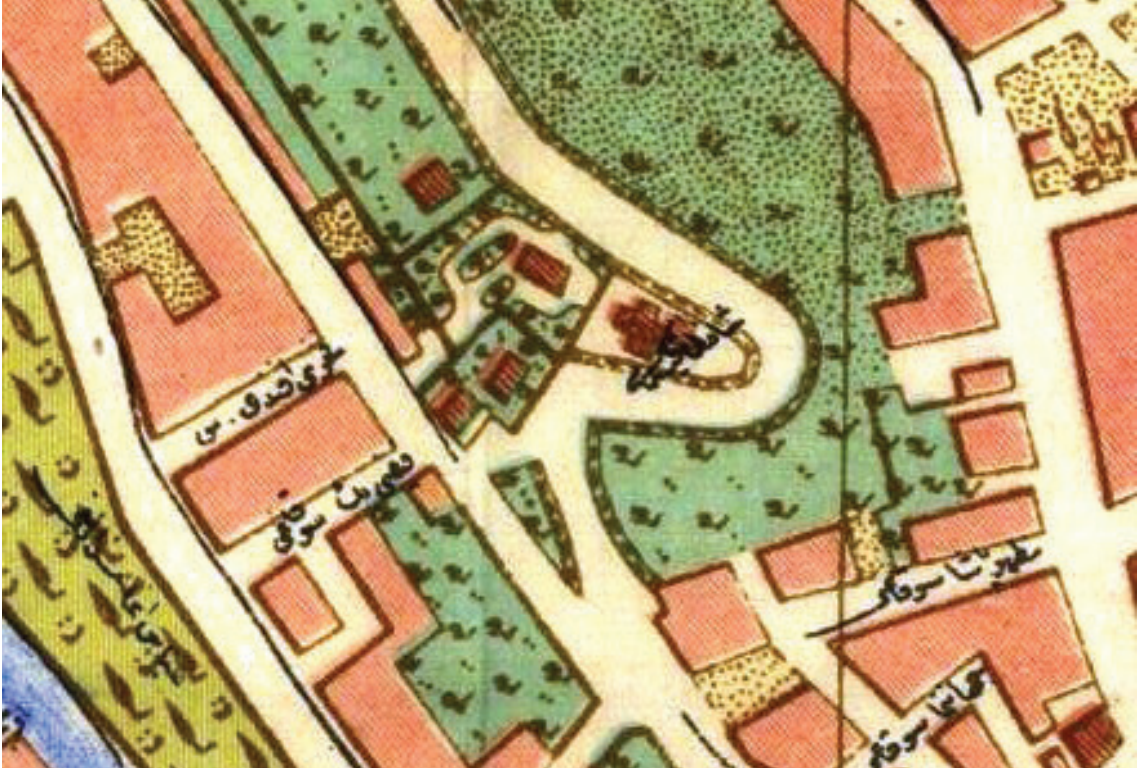
Resim 1. Unkapanı Şâzelî Tekkesi (2011). (Fatih Köse Arşivi).

Harita 2. Yaklaşık yüz sene önce Alibeyköy, Kağıthane ve Fil Köprüsü. (BOA. Hrt.h. 682/2).

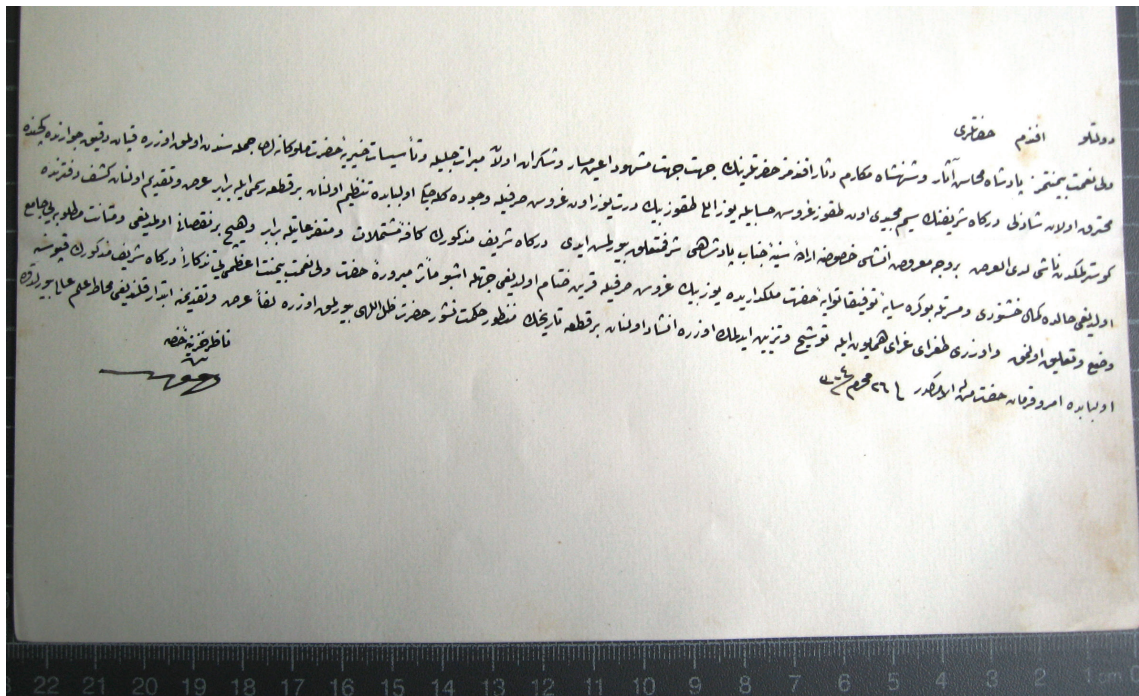
Resim 2. Alibeyköy Şâzelî Tekkesi. Cumhuriyetin ilk yılları. (A. Hami Hatman Arşivi).

Harita 3. Beşiktaş, Ertuğrul Şâzelî Tekkesi 1918. (Mühendishâne Haritası).

Resim 3. Ertuğrul Tekkesi. “Şâzelî Dergâhı Şerîfî’nde Cuma selamlık resm-i âlîsi”.

Belge 1. (BOA. Y.Mtv. 24/20). Yangın geçiren Unkapanı Tekkesi'nin tamirine dair 1304).

Belge 2. (BOA. ŞD. 195/45. Ertuğrul Tekkesi postnişiîni İbrahim Zâfir Efendi'nin arzuhali.).

سازلی درگاه شریفی	
مقتضای	
سید رطیف	۶۰۰۰
غرضه فرافری معاش	۴۰۰۰
عبدالرحمن	۴۰۰۰
برازم سید	۴۵۶۹
آنجناب	۴۰۰۰
طبرکات	۴۸۰۰
	۱۳۷۴۹

Belge 3. (BOA. ŞD. 195/45. Ertuğrul Tekkesi görevlilerine harcanan aylık masraf).